

ተመከሮይ ኣብ ምድላው መጽሓፍ ቅንዖታት 'ህያው ደብሪ'

ኤፍሪም ሃብተጽዮን

ኣብ 2009፡ ብጻይ ዘምህረት ዮውሃንስ ሓንቲ 'ዳዕሮና-ሆይ!' ዘርእስታ ብውቅኣብ ኣጸሓፊ ኢድ ዝተጻሕፈት ቅንዖት ክርእያን ምስቲ ኣብ ኮምፕዩተር ዝተጻሕፈ ከነጻጽራን ሂቡኒ። እታ ቅንዖት፡ ብኹሉ መልክዓ ከምቲ ኣቐዲመ ዝለመድኩዎ ዓይነት ግጥሚ ኣይነበረትን - ብትሕዝቶ፡ ብቕርጺ፡ ብሃብቲ ቋንቋ፡ ጽባቕን ዕምቁትን ኣገላልጸ። . . . ዝተፈልየት እያ ነይራ። ደጋጊመ ኣንቢቢያ፡ ምሉእ-በምሉእ ከይተረዳእኩዎ፡ ኣዝዩ ፈትየያ። ክርድኣ ጽዒረ፡ ቀልጢፊ ቁብ ኩብሎ ዝኸእል ጥምር መልእኽቲ ኣይጨበጥኩን፤ ምፍታወይን ምድናቕይን ግን ቀጸለ። ብዛዕባ ትሕዝቶኣ ኣፈይ መሊኦ ዝብሎ ኣብ ዘይነበረኒ፡ መውጽኢት ኣፈይ ገይረያ። ከምቲ ኣብ ሓደ ኣጋጣሚ ብዛዕባ ግጥሚ ዘንብብኩዎ፡ “ግጥሚ፡ እንታይ ኢልካ ከም ዝጀመርካን እንታይ ኢልካ ከም ዝወዳእካን ከይተረድኣካ ዝጸሓፍ ዓሚቕ ስምዒት ውሽጢ እዩ።” ኩይኑለይ፡ እዚ ዘይብሎ ኣብ ውሽጢይ ዝውሕዝ ነገር እናተሰምዓኒ ንነዊሕ እዋን ኣንቢቢያ።

እዛ ግጥሚ'ዚኣ እያ ድማ ናብቲ ዝዓበየን ንትሸዓተ ዓመት ዝቐጸለን ዕዮ ምድላው መጽሓፍ “ህያው ደብሪ” ዝመርሐት። እቲ ዕዮ ምቅርን ባዳህን ነይሩ ክበሃል ይከኣል፤ ምቅር ዝገብሮ ናይ ብሓቂ ግጥሚ ዝበሃል ከማልኦ ዘለዎ ኩሉንትናዊ ጽባቕ ዝሓዘ ብምዃኑ ብዙሕ ክትሓስብን ክትመራመርን ዝድርኽ እዩ። እቲ ብድሆ ኸኣ ነቲ ዕምቁት ብቐሊሉ ክትርድኣን ክሰወጠካን ዘይምኽኣሉ ነይሩ - ምናልባት ናይ ግዜን ኩነትን ዝፈጥሮ ብድሆ ክኸውን ይኸእል።

እዛ ቅንዖት፡ እንታይ እያ ኢላትኒ ኣይፈልጥን፡ ሕሹኹታ ግን ኣብዚሓትለይ። ከምዚ እዝኑ ዝኹርዓሉ ሽማግሌ፡ 'እ' እናበልኩ እየ ኣብ ባይነይን ንባይነይን ደጋጊመ ተቐሊሰያ። ናተይ ሕመቕ ዘይኮነ ግን፡ ዕምቁት ናይቲ ቅንዖታት ምዃኑ ኣጸቢቐ ኣረጋገጸ። ኣብ መወዳእታ፡ ቃል ብቐልየ ክርድኣ ፈቲነ፤

ዳዕሮና-ሆይ!

ብርዝኒታ

ንባይታ ናይ ደንበና፤

ኣጦምቢቐ ኣንሂላቶ

ንቐሽትና፡ ብመላኡ

ከም ሮማዲ ዝርግሑ'ላ

ዓሚማ አጽቢላቶ።

(ውዳቕ ፍረ ዳዕሮ ንባይታ የጠምቡቑ፤ ጽላላ ኸአ ንምሉእ ቀሻት የጽልል - ከምቲ ደራሲ ዝብሎ ዓዚም “ዳዕሮ!”)

ዓዲ ቐንዮሰ... በጺሒያ

ተፈቲሐ: 'ሃተፍ!' ክብል፤

አውጊሐ'ሰ: አጽቢሒያ!

(...)

ከም ዝጠዓመኒ ጨሊጣያ ወይ ኣኹምሲዐያ፡ ነዛ ቐንዮት። ንሳ'ያ ምስ ዓለም 'ህያው ደብሪ' ኣራኪባትኒ፤ ወይ ናብ ዓለም 'ህያው ደብሪ' ኣጥሒላትኒ። ብድሕሪኣ ዝመጸ ዘበለ፡ ብሕኑን ባህጊ እዩ ጸሚደሉ። ቃላት ክኣራሪ (ተስፋማርያም ኣብ ምርጫ ቃላት ልዕልን ሕልፍን ጸጋዩ ዝውንን)፡ ሓሳባት ከዋሱብ፡ ታሪኻዊ መድረኻት ክድህስስ፡ ከምቲ ልሙድ ንገብሮ ናይ ኣርትዖት ስራሕ ምስራዝን ምውሳኽን ዘይኩነ፡ ምንጽጻር ክነሱ፡ ኣመና ፈቲኑኒ። ንዝኸውነት ቃል ከምዚ ማለቱ እዩ ኢሊ ከይተንከፍኩ - ዘይትፈልጣ ክንሰኻ እትህቦ ቃና ስለ ዝስወጠካ - ከም ዘላታ ክዕቅባን ዘይፈልጣ ክንሰይ ደጋጊም ከንብባን ዝወሰድኩዎ ምርጫ ቅኑዕዩ ነይሩ። ምኽንያቱ፡ ተስፋማርያም ናብ ኤርትራ ምስ መጸ፡ ክረኽቦ እክለኹ ብዛዕባ'ቲ ቐንዮታት 'እዚን እትን' ኢሊ ከማጎት ወይ ጥልቕ ኢሊ ርእይቶ ክህብ ዘይኩነስ፡ ብዛዕባ'ቲ ብኸምቲ ዝተሰድ ዝዓቀብኩዎ ግጥሚታት መብርሂ ክህበኒ እዩ ተጸብዮ።

ተስፋማርያም ናብ ኤርትራ ምስ መጸ - ትሕዘይ ሒዘ - ኣብ ኢዲይን ኣብ ሓሳባይን - ናብ ዓዲ-ኪላ ከይደ ረኺቡዮ። እቲ ከም ቐንዮታቱ ምስጢር፡ ዕቲብን ዘይቅረብን ሰብ እዩ ዝኸውን ኢሊ ዘስረጽኩዎ፡ ኣብታ ፈላሚት ርክብ ሃፊ። ኣዝዩ ምቕሉልን ግሉጽን ኩይኑ ጸንሓኒ። ኣብ መንጎ'ቲ ረዚንን ዓሚቕን ቐንዮታትን ኣብቲ ምቕሉልን ትሑትን ሰብን ዘሎ ፍልልይ ኣመና ዓቢ። እቲ ዕዮታት'ምበኣር ኣብ መዓሙቕ ብሕትውናኡ ዝጸመቐ ዓሚቕ ዕላል ውሸጢ ክኸውን ኣለዎ ኢሊ ገመትኩ። እተን ሒዘዩን ዝኸድኩ ክልተ ቐድሓት 'ህያው ደብሪ' ሂቡዮ፡ ኣስመራ ምስ መጸ ክንራኸብ ተቋጺርና ናብ ካልእ ዕላል ተሰግረ። ብሓሳባይ፡ “እምበኣር ኣብ ከምዚ በጺሓ!” ኢሉ ክግረምን ገናጺሉ ክርእዮንየ ተጸብዮ፤ ቐሩብ ሞሳ ዝደለኹውን 'መስለኒ። ተስፋማርያም ግን ተቐቢሉ ጥራይ እዩ ኣብ ጣውላ ኣንቢሩዎ። ከምቲ ኣብ ቐንዮታቱ ዝነበብኩዎ፡ ክቱር ፍቕሪ ዚሓለፈ ስለ ዝነበሮ፡ ኣብ ዲቕ ዝበለ ዕላል ስድራ-ቤት እዩ ኣትዮ። ዕላሉ ዝኸሪ እዩ።

ድሕሪ ወርሒ ኣቢልና ኢና ኣብ ኣስመራ ተራሺብና። ሸዑዮ ዝያዳ ቀሪብዮ። ነተን ቅንዖታት ርእዮወን ጥራይ ዘይኮነ፡ ነቲ ኣመና ኣጽፊፊ ሒዘዮ ዝበልኩዎ ስራሕ ብሰማያውን ቀይሕን ቀለም ሕውስውስ ኣቢሉዎ ጸንሓኒ። ሰንቢደ። ከዛረብ ግን ኣይከኣልኩን። ዝነበራኒ ሕቶታት ሓቲተ፡ ነቲ ዝተኣረመ ሒዘዮ ብምኻድ ኣብ ሓድሽ ስራሕ ተጸመድኩ። ነዚ ወዲኦ ምስ ኣረከብኩዎ፡ እቲ ዕዮ ዝተወድኦ መሲሉ ተራእየኒ'ሞ፡ ቀልጢፍና ናብ ማሕተም ክንከይድ ከም ንኸእል ገመትኩ። ኣብ ዝቐጸለ ቁጸራ ምስ ተራሽብና፡ ነቲ ኣዐርዮ ዝሃብኩዎ፡ መሊሱ ኣይርኣ-ኣይብላዕ ገይሩዎ ጸንሓኒ። እንተ ረኣኹ፡ ኩሉ ልክዕ ናብቲ ቅድም ዝነበሮ ተመሊሱ። ብቐሊሉ ከም ዘይገድፈኒ ፈሊጠ። ዘዝበለኒ ክገብር ምስ ነፍሰይ ተሰማሚዐ፡ ምኸንዖቱ፡ እቲ ምምልላስ፡ ደጋጊምካ ምጽሓፍን ዘይምዕጋብን ንዓይ ዓቢ ምህሮ እዩ ነይሩ። ኣብቲ ሰፊሕን ዝተሓላለኸን ቅንዖታት፡ ዝጐደለት ምልክት ጨረት () ከይተረፈ ዘይርስዕ ምዃኑን፡ እቲ ቅንዖታት ብመላኡ ኣብ ኣእምሮኡ ከም እተቐርጸንውን ፈሊጠ። ዘዝቐየሮ ክቕይር፡ ዘዝመለሰ ክመልስ ጽምዶ ኮነ። ሕጅስ ወዲእና ኢና ኣብ ዝበልኩሉን ብዛዕባ ሕትመት ኣብ ዘልዕለሉን ግን መመሊሱ ንኸይሕተም ዝጽዕር ክመስል፡ ኣቐቢዱ።

ኣብ ከምዚ ኩነታት እንከለና እዩ ኸኣ ናብ ባጽዕ ከይዱ፡ ኣብኡ ዓስኪሩ ፍጹም ኣብ ቀይሕ ባሕሪ ጥሒሉ፡ ጽሑፍን መጽሓፍን ኣወንዚፉ፡ ምስቲ ባሕሪ ዝተመሓዘወ። ብዛዕባ ምዝዛም ናይቲ ዕዮ ኣጥቢቐ ምስ ተወከስኩዎ፡ ናብ ኣመሪካ ተመሊሱ ጥሮታ ወዲኡ ምስ መጻ ክንውድኦ ምዃንና እዩ ዝእምት ነይሩ። ምሕታም ዝበሃል ከም ዛዕባውን ፍጹም ኣየልዕሎን። ንማሕተም ዘይኮነስ ንነፍሱን ንሕሉፉን ኢሉዮ ዝጽሕፍ ነይሩ። ሓደ ቋንቋ ወይ ስነ-ጽሑፍ ብሓፈሻ፡ ከምዚ ዝኣመሰለ ውፉይን ብምልኣት ዝግዝአሉን ሰብ ክረከብ ዕድለኛ እዩ። ዓሚቕ ናፍቕት ዝሓለፈን ከቢድ ዝኸሪ ዓድን ስድራ-ቤትን - ኣብቲ ርሑቕ ኣመሪካዊ ስደቱ ኮይኑ ፍጹም ከም ዝበሓቶ እዩ ዝምስክር ዕዮታቱ። ነቲ ዘልዕሎ ዛዕባ ወይ ሓሳብ ብኸመይ ናብ ጽሑፍ ከም ዝቐይሮ ኣይሸገርን፤ ንቐላት ከም ፈትሊ ስለ ዝፈትሎም ከኣ ኣብ ኩሉ ዕዮታቱ ውጽእ ዝበለ ኣቀራርባ ኣሎ። ከምዚ ዝኣመሰለ ዕዮ ቀልጢፉ ተወዲኡ ናብ ኣንባቢ ክበጽሕ ኣለዎ ዝብል ክቱር ባህገይ፡ ምስቲ ደራሲ ብዛዕባ ሕትመት ፍጹም ዘይግደስ ምዃኑ፡ ክቃደ ኣይከኣለን።

ኩይኑ ኸኣ፡ ካብ ኤርትራ ናብ ኣመሪካ ምስ ተመልሰ፡ ኣብዚኣ ኣትዮ ዘይብሉ ደሃይ ኣጥፊኦ። ወዮ ተወዲኡ ዝበልናዮን ዝበሃግናዮን ስራሕ ንዘይተወሰነ ግዜ ተወንዘፈ። ድሕሪ ገለ እዋን ተደልዩ ተረኺቡሱ፡ እቲ ስራሕ ክውዳእ እናበልና፡ ብዙሕ ዝጐደሎ ከም ዘሎን ዳግማይ ኣጻፊፉ ይሰርሖ ምህላወንዮ ገሊጹ። ብድሕሪ'ዚ ኣይተራሽብናን፡ ሞት ኣርኪባ። ድሕሪ ሞቱ እዩ ኸኣ ዳግመ ስራሕ ከነካይድ ብዝለዓለ ዝተበገስና። ዋና ኣብ ዘይብሉ ዝስራሕ ከምዚ ዝኣመሰለ ብርቂ ናይ ጽሑፍ ስራሕ እቲ ዝኸበደ እዩ። እቲ ምሳና ዝነበረን እቲ ድሒሩ ክሰርሖሉ ዝጸንሐን ብዙሕ ፍልልይ ጸኒሕዎ፤ ገሊኡ ተወሲኹ፡ ገሊኡ ጐዲሎ፤ ገሊኡ ሰፊሖ፡ ገሊኡ ሓጺሩ፤ ወዘተ. ነዩናይ ከም እትመርጽ ኣሸጋጋ ኮነ። ቅድሚ ምጽፋፉ ስለ ዝግረፈ ኸኣ ነቲ ጉድለታት፡ ሕድገት ፊዴላት፡ ሰርዓተ ነጥቢ፡ ብዓቢኡ ኸኣ

ኣብቲ ሓደ ካብ ሓያል ጎድኑ ዝኾነ 'ቅርጺ' ርኡይ ጸገም ተንጸባሪቐ። ነዚ ንምምላስ እምበኣር፡ ነቲ ዝተወሰኸ ምስቲ ምሳና ዝጸንሐ እናኣረኣኣና፡ ወሰን ኢልና ክንሕዞ ኣማራጺ ዘይብሉ ጎዳይ ነበረ።

ፕሮፌሰር ቻርለስ ካንታሉፖ ብዛዕባ ተስፋማርያም ዘሎኒ ትዕዛብቲ ምስ ሓተተኒ፡ “ንዓይ ተስፋማርያም፡ ኣብ ርሑቕ ስደት ዓስኪሩ፡ ፍጹም ኣብ ሕሉፍ ዝኸሪታቱ ዝነበረ ባሕታዊ ጸሓፊ ኮይኑ ይስምዓኒ። ካብቲ ሕሉፍ ናይ ኩናት በሰላ ንኸገላገል ብዘእምን መንገዲ ኣብ ወረቓት ከሰፍሮ ዝቃለስ ገይረ እዩ ዝርእዮ። ዝበዝሐ ካብቲ ዘይሓድግ ዝኸሪታት፡ ብዘዕግብ መንገዲ ኣብ ወረቓት ምስ ሰፈረ ይፎኸሰዮ። ተስፋማርያም ምሉእ ኣድህቦኡን ግዜኡን ብዛዕባ ዓዱን ዓውዱን፣ ብዛዕባ ገድሉን ታሪኹን፣ ብዛዕባ ባህሉን ቋንቋኡን ዝገበረ ሰብ ኮይኑ ይስምዓኒ።” ኢለዮ። ብርግጽ ድማ እቲ ኣብ ቅንጽታት ተስፋማርያም ዘሎ በብዓይነቱን ብብዝሕን ትሕዝቶ፡ ኣሰር ዚሓለፈን ናፍቕት ድሕሪትን ዝምስክር እዩ። ተስፋማርያም፡ ምስ ነፍሱን ሕልናኡን ኣዕሚቕ ዝምገታ ተቐናይይ እዩ ነይሩ። ሕልናን ጣዕሳታቱን፡ መስትያት ናይ ዕቋር ማይ፡ ዚሓለፈ፡ ኤርትራዊት ቁሸት፡ ምስ ጸሓይ ኩፍ ኢላ ኣብሪቐያ፡ ኣደን ጓልን ይሳለያ፡ የማነይቲ ኢደ-ኩርሲ፡ ህያው ደብሪ፡ መሓመዲኖ. . . ዝብሉ ቅንጽታት ሓያል ዝኸሪ ዝብርብሩ እዮም።

ኩሉ ተሰጊሩ። ሎሚ ኣብ ምምራቕ ናይዚ ዕዮ በጺሕና ኣለና። ኣሕተምቲ ሕድሪ፡ ነዚ ንስነ-ጽሑፍ ቋንቋ ትግርኛ ብፍላይ፡ ንስነ-ጽሑፍ ሃገርና ኸኣ ብሓፈሻ ዓቢ ጸጋ ዝኾነ ስራሕ ከሕትም ምብቕዑ፡ ኣካል ናይቲ ኣብ ዕቤት ስነ-ጽሑፍ ሃገርና ክገብር ዝጸንሐ ሓያል ጸዕሪ እዩ። ኣሕተምቲ ሕድሪ ነዚ ዕዮታት'ዚ እንተ ዘይሕዞን ብዕቱብ እንተ ዘይከታተሎን፡ ዳርጋ ነበርያ-ነበረ ምኹን ወይ በዚ ዘለዎ ልዑል ክብሪን ምልኣትን ኣይምተሓትመን ዝብል መረዳኢታ ኣሎኒ። ኣብ ትሕዝቶ ዘይከንኩ ዝዛረብ ዘለኹ ግን፡ ኣብ ምክትታሉን ምጥርናፉን፣ ኣብ ምእካቡን ምጽፋፉን። ምክንያቱ፡ ኣሰር ናይቶም ጽሑፋትን ናይቲ ደራሲን ሃሰው ክንብል ዘሕለፍናዮ ከብል ህያው ምስክር ስለ ዝኾነ።

ገጣሚ፡ ሓቀኛን ቅኑዕን እዩ ዝበሃል'ሞ፡ ተስፋማርያም ህያው ምስክር ኮይኑ'የ ረኺበዮ። ከም ሰብ ሕሉፍ ርህራሄ - ኢደም ቁሪጸም ከም ዝህቡ ሰባት - እዩ ነይሩ። ቃንዛ ሰባት ዘቐንዘዎ ምጂኑ ኸኣ ብዙሓት ካብ ቅንጽታቱን ኣዕሩኸቱን ይምስክሩ። እዚ ንስነ-ጽሑፍ ሃገርና ኣበርኪቱዎ ዘሎ ጸጋ ኸኣ ምልክት ናይቲ ደራሲ ዘይብሉ ልግሱ ገይረ እርእዮ። ምክንያቱ፡ ዓቢ ህያብ ዝህብ ቢቃቕ ስለ ዘየለ።

ደጊመ፡ ብስም ኣሕተምቲ ሕድሪን ብስመይን እንቋዕ ነዚ ጸጋዚ ክንካፈል ኣብቕዓና እብል። ኣብ ምዝዛም ናይዚ ዕዮ ልዑል ግደ ንዝተጻወቱ ምምስጋን ኣገዳሲ እዩ። ስነ-ጥበባዊ ደሞዝ ርእሶም ገበር ናይዚ መጽሓፍ ስለ ዘዳለወ፣ ኣቶ ሱራፍኤል ተስፋብሩኽ ቅጥዒ መጽሓፍ ብምዕማሙ፣ ኣገልግሎት ማሕተም ሳቡር ጽፉፍ ኣገልግሎት ማሕተም ብምሃቡ፣ ንኹላቶም ብዝተፈላለዩ ኣገባብ ዝሓገዙ፡ . . . ምስጋናና ነቕርብ።

ግወት ንሓፋሽ!